

Л. А. Свиридюк

Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка

Рецепція прози Є. Альохіна (на матеріалі книги «Третя штанина»)

Свиридюк Л. А. Рецепція прози Є. Альохіна (на матеріалі книги «Третя штанина»). Стаття присвячена аналізу рецепції літературної діяльності сучасного російського автора Є. Альохіна. Зокрема, опрацьовані відгуки і рецензії на книгу «Третя штанина» та здійснена їх оцінка. Ставлення реципієнтів до його творів різне. Тут і повна негація, і досить жорстка критика, і беззаперечне сприйняття з намаганням зрозуміти позицію письменника, а не лише вишукувати недоліки. Твори даного автора не належать до класичних зразків російської літератури, але вони є виразом молодіжного буття, яке є джерелом для написання сучасних молодіжних романів як окремого літературного жанру.

Ключові слова: рецепція, роман, стиль, російська література.

Свиридюк Л. А. Рецепция прозы Е. Алехина (на материале книги «Третья штанина»). Статья посвящена анализу рецепции литературной деятельности современного российского автора Е. Алехина. В частности, разработаны отзывы и рецензии на книгу «Третья штанина» и осуществлена их оценка. Отношение реципиентов к его произведениям разное. Здесь и полное неприятие, и достаточно жесткая критика, и беспрекословное восприятие с попыткой понять позицию писателя, а не только выискивать недостатки. Произведения данного автора не относятся к классическим образцам русской литературы, но они есть выражением молодежного бытия, которое является источником для написания современных молодежных романов как отдельного литературного жанра.

Ключевые слова: рецепция, роман, стиль, русская литература.

Svyrydiuk L. A. Reception of E. Alekhine's prose (based on the book «The third trousers»). The article is devoted to the analyses of the reception of modern Russian literary author E. Alekhine. In particular, reviews on the book «The third trousers» are worked and their assessment is made. Recipients' attitude to his works is different. Here are complete rejection, pretty tough critic and implicit perception with attempts to understand the position of the writer, not only to seek weaknesses. The works of the author don't belong to the classical models of Russian literature, but they are an expression of youth being, which is the source for writing the modern youth novels as a distinct literary genre.

Key words: reception, novel, style, Russian literature.

Творчість сучасного молодого російського письменника Є. Альохіна активно дискутується у пресі та інтернет-мережі. Зустрічаються цілком різні діаметрально протилежні оцінки, які викликані нестандартним антикласичним зображенням сучасного соціокультурного простору. Його творчість є популярною серед молодих верств населення не тільки на батьківщині автора, а й за кордоном та становить беззаперечний інтерес серед науковців.

Метою статті є оцінка рецепції романів Є. Альохіна в літературно-критичному дискурсі.

Досягнення поставленої мети потребує виконання таких завдань:

- проаналізувати рецепцію романної творчості Є. Альохіна крізь призму сучасного літературного процесу;
- виявити особливості авторського стилю Є. Альохіна.

«Третя штанина» (2011) – перша авторська книжка Є. Альохіна, до якої входять три твори: «Межі першого рівня», «335» і власне «Третя штанина». Російська літературна думка відносить зазначені тексти до поняття «повісті», проте,

розмежування повісті і роману характерне здебільшого для російської літературної традиції. На Заході існують поняття «роман» (novel), «короткий роман» (short novel) [7:418]. Таким чином, опираючись на термінологічну детермінацію західноєвропейських мов, ми послуговуватимемось поняттям «роман» щодо згаданих творів російського автора.

Окрім того, на думку відомої дослідниці теорії жанру Н. Копистянської, «Величина вже не є універсальною першорядною вимогою до роману» [6:268]. Науковець наводить приклад мікророману А. Зегерс «Прогулянка мертвих дівчат», оригінал тексту якого сягає всього лише 66 сторінок за рахунок великого шрифту.

Як зазначено в анотації до книжки, «Третя штанина» – це «прониклива книжка про дорослішання, мрії і ту відповідальність, яка лягає на плечі

будь-якої молодій людини в міру того, як вона живе і пізнає світ» [2]. «Стиль Альохіна – на грані провокації і романтики, а герой в однаковій мірі зухвалий і наївний. Написана про однолітків – народжених в середині 1980-х, – ця книга своєрідна

«біблія дорослішання». Але не тих, хто навчався в закордонних коледжах, і наразі є зразком молодой російської еліти, а тих, хто навчався у звичайних пострадянських школах, ріс у спальних районах великих і малих міст, для кого 90-ті – невизначений спогад про нестерпну бідність і сімейні проблеми, а 2000-ні стали першою надією, що їх самостійне життя виявиться особливим і вільним. «Дитяча література для дорослих», так визначає автор свій жанр, і ця книга – міст між життям дитини і дорослого» [4]. Тобто об'єктом зображення письменника є такі ж молоді люди як він сам та їх життєві пошуки в реаліях сучасної Росії.

Варто також зауважити, що романи Є. Альохіна не належать до автобіографічних текстів, проте, проаналізувавши літературно-критичні матеріали стосовно особи самого автора, можна помітити велику схожість головного героя з його творцем, а другорядних персонажів – з близьким оточенням письменника-музиканта, стиль життя яких не можна назвати зразковим. У зв'язку з цим виникають різні судження щодо життя і творчості Є. Альохіна, переважним чином негативні.

Так, рецензент А. Кликова пов'язує недосконалість письма молодого автора з його провінційним походженням, життя якого «нічим не відрізняється від буденності будь-якого сільського п'яниці». А його герой, заглиблений в солодкі мрії, в реальному житті здатен лише до фізичної праці. На її думку,

Є. Альохін пише саме так, тому що в його житті нема «гламуру, клубів на тисячу людей і столиків, за резерв яких треба заплатити декілька пачок доларів <...> Література молодого хлопця з Кемерово – сумна розповідь, яка полягає у дні бабака, коли один день точнісінько такий як інший» [5].

Важко погодитися з авторкою цих слів, оскільки, по-перше, не кожен провінційний «гультіпака» пише вірші, оповідання чи романи і публікує їх у московських виданнях, а по-друге, за А. Кликовою, «велику літературу» можуть творити лише жителі мегаполісу (?), яких не здивуєш спокусами міста, і, по-третє, талант письменника не залежить від місця його народження чи проживання. Проте, питання постає у тому, які прийоми використовує окремий автор, створюючи художню дійсність, що він бере за основу і які цілі ставить перед собою. Є. Альохін пише для молодих, а не для членів спілки письменників, і в його текстах відображаються реалії сьогоднішньої Росії та життя пересічної молодой людини.

Також А. Кликова зазначає, що проза Є. Альохіна не тільки вторинна сама по собі, вона на другому плані всередині пріоритетів автора, оскільки вважає, що поезія, музична творчість і акторська діяльність йому вдаються значно краще. Вона радить автору спробувати ще раз через п'ятнадцять років, і тільки тоді, можливо,

Є. Альохіну буде чим «забити триста сторінок книжки» [5].

На думку блогера А. Нечаєва, звичайна людина не в змозі осилити прозу Є. Альохіна, його читачу як мінімум потрібні заспокійливі медитативні практики. Він рекомендує під час ознайомлення з творчістю автора тримати при собі таблетки від нудоти, або ж якийсь пакет чи відро. А шанувальників творчості Є. Альохіна називає мазохістами, які жертвують своїм читацьким життям (часом, зором, смаком) невідомо задля чого і кого. «Звичайно, терпіння, витримку, волю необхідно тренувати, загартовувати, і проза Євгена Ігоровича саме для цього підходить. Але розумніший і м'якший шлях у даному випадку – гризти іржаві цвяхи, наприклад, або гвалтувати електричну розетку» [8], – пише А. Нечаєв. Окрім того, він не розуміє, чому такого слабого автора взагалі друкують, адже його мова і манера дуже погані.

Журналіст З. Прілепін, аналізуючи книгу «Третя штанина», зауважує: «перед нами «втрачене покоління» пострадянського переводу чи, покоління БМП, що розшифровується як Без Мене Поділили» [9].

На мою думку, така нищівна критика спричинена серйозним ставленням до російської літератури з позиції класики, цілі якої стандартно сприймаються в толстовсько-солженіценському напрямку: як нагодувати Росію, навчити бідних грамоти і т.д. Є. Альохін не вписується в цю систему, як і багато інших письменників інакодумців, чий герой нехарактерні для російської прози.

У цьому разі варто погодитися з думкою рецензента М. Антонічевою, яка зауважує, що «новый час диктує новий тип героя та інше ставлення до дійсності» [3]. Новий герой, у її розумінні, це хіпстер, молодий «модник-шмоточник», який боїться майбутнього, старості, не готовий до серйозних вчинків, змін у своєму житті, відповідальності.

Позитивно відгукується про творчість молодого автора літературний критик А. Хасавов. На його думку, захопитися творчістю Є. Альохіна дуже легко, тому що він підкупає кришталевою чесністю і видимою простотою, яка відразу знаходить відгук у серці. «Цьому духовному зв'язку не заважає ні натуралістичне зображення деяких подій, що трапляються в житті молодих, ні лексика, яку прийнято називати обценною» [10]. Для А. Хасавова письменник – «справжній герой свого часу, сумний і самотній, але від цього ще більш привабливий. Із усіх ролей запропонованих молодій людині у сучасному суспільстві, Альохін не боїться зіграти найскладнішу – бути самим собою» [10]. Приклад Є. Альохіна, на думку рецензента, може надихнути на якісь пошуки багатьох молодих людей, які не знають що робити зі своїм життям.

Із захопленням говорить про книгу рецензентка М. Тополь: «Чарівна легка проза, читається на одному диханні, захоплює і зворушує. Хочеться книжку тільки хвалити, не звертаючи увагу на недоліки. І на противагу більшості рецензій, хочу сказати, що якогось мерзенного бруду я не побачила, звичайне життя звичайного хлопця, злегка прикрашене, тому що це все-таки художня література, а не публіцистика, все дуже реалістично і насичено, мені дуже сподобалось» [4].

Книгу «Третя штанина» відкриває роман «Межі першого рівня», написаний автором у 22 роки. І на думку блогера В. Айрапетяна, цей текст дивує високим рівнем художнього виконання і зрілістю, з якою Є. Альохін висвітлює темні кулки протиріч, що терзають його героя [1]. Такий аналіз можливий тільки після подолання себе в собі, після того, як все описане є спостереженням згори, коли людина не тільки пережила, але й усвідомила якийсь відтинок свого життя.

За В. Айрапетяном, Є. Альохін належить до тієї рідкої категорії письменників, які нечасто, застосовуючи метафори та епітети, створюють пульсуючий, яскравий та цікавий текст. «Стиль Альохіна позбавлений будь-якої орнаментальності і бароковості, зрозумілий і простий, саме настільки, наскільки цього вимагає розповідь та його завдання. Нічого зайвого, і при цьому картинка грає, переливається райдужними променями живого, проникає в підкірку і живе там» [1].

Розповідь у романі, як і в інших текстах Є. Альохіна, ведеться від першої особи. Проте, в ототожненні себе з головним персонажем, криється не намагання сказати декілька слів про себе, а бажання не перетворити, не прикрасити чи, навпаки, ускладнити життя уявою письменника, яке постає в романі низкою обставин у супроводі з неминучою самотністю.

Наступний твір «335», який отримав свою назву за номером кімнати в гуртожитку, де розгортаються основні події тексту, зображує невеликий відрізок життя героя, в якому він періодично потрапляє до міліцейського відділку, випиває з друзями і на тлі цього намагається писати. Головний персонаж Євген хоче стати великим письменником, таким як Гамсун, Кафка, Джон Фанте, Маркес, але усвідомлює, що він пише «нормально», а може й гірше. Але йому хочеться писати краще, хочеться новаторства. Він мріє поєднати в собі цих великих письменників і замість них написати «Голод», «Процес», «Дорогу на Лос-Анджелес» і «Сто років самотності», та поряд з ними він відчуває себе маленьким. Євген постійно придумує якісь причини, щоб не писати взагалі: то комп'ютер не працює, то чорнило в ручці не підходить, то хтось заважає. І врешті він розуміє, що не має таланту. Шкода, що автор не розвиває цю тему, а так і залишає свого персонажа самотнім невдахою без перспективи на краще майбутнє.

Головним персонажем третього роману «Третя штанина», що дав назву усій книзі, є вісімнадцятирічний юнак, який шукає свого місця під сонцем. Він покинув навчання в місцевому університеті; його покинула кохана дівчина, і тепер хлопець намагається (без особливого успіху) працювати то вантажником, то продавцем в магазині. А ще він пише вірші і любить випити. Автор роману не приховує, що в основі твору лежать його власні враження. Є. Альохін розповідає про покоління сьогоденної двадцятирічної молоді, про їх місце у світі. Недаремно головний персонаж роману потрапляє у всілякі сутички, в які лише може попасти молода людина. Університет, робота, військкомат, лікарня, вулиці маленького міста – ось пейзаж, на фоні якого проходить життя героя. Тисячі таких, як він, наштовхуються на схожу ситуацію на порозі дорослого життя. Автор не робить з цього трагедії, але в романі чітко спостерігається критичне ставлення до багатьох явищ сучасного життя.

У свою чергу блогер А. Нечаєв похвально ставиться до намагань автора писати про середнє, рядове, звичайне, маленьке, що властиво російській літературній ментальності. Але він вважає, що писати про середнє треба так, щоб показати, що воно зовсім не середнє, а визначне, гідне, варте уваги і любові [8]. Думка полягає в тому, що у світі і маленьке може бути великим, чого автор не зумів зобразити.

На думку А. Хасавова, всі три романи об'єднує ліричний герой, а «сюжети, викладені простою мовою, яка іноді переходить в пунктир, як це не дивно, створюють особливу магію, вибудовують у голові читача цілісний образ зі всіма можливими півтонами» [10].

Прості сюжети – всього лиш конструкція, яка приховує під собою глибокий смисл і тяжкі думки. Удавана впевненість у собі змінюється дитячим страхом перед життям, неможливістю нести відповідальність і здійснювати по-справжньому чоловічі вчинки. Після чого герой знову поринає в боротьбу, і його впевненість у собі міцнішає, і знову точиться внутрішній спротив.

Проаналізувавши письменницьку діяльність Є. Альохіна на основі літературно-критичних матеріалів, можемо сказати, що для нього не існує табуованих тем. Все властиве людині має право існувати, тому що, якщо нема виходу, то можна хоча б не обманювати себе, і, можливо, саме ця обставина виведе його персонажів на більш вищий життєвий рівень. А поки що стосовно творчості автора існують гострі суперечки, адже книжка відноситься до серії з багатообіцяючою і обнадійливою назвою «Відкриття. Сучасна російська література», і читачі не хочуть вірити, що у російській літературі все так погано.

Є. Альохін не вигадує сюжети, він пише їх з власних спостережень і досвіду, що, у свою чергу, яляє читачів, тому що в його творчості вони

бачать нищівну правду, яка існує навколо і соромляться цього. Як зауважив один із інтернет-дописувачів, творчість Є. Альохіна – це «вулична філософія дорослої дитини, яка виросла на подвір'ях провінційних міст великого і сильного пострадянського простору. Безглузда, безпощадна... і безпросвітна» [4].

Романи російського автора Є. Альохіна відлякують своєю надмірною вульгарністю, не кожен читач витримає навалу обценних слів, відкритих сексуальних сцен, а також постійне пияцтво персонажів його творів. Але Є. Альохін є репрезентантом сучасного суспільства, в даному випадку російського. Автор сам не приховує, що веде схожий спосіб життя як і його персонажі, тому ми не вправі засуджувати і різко критикувати його

творчість. Ми можемо лише аналізувати причини саме такого зображення поведінки, поглядів і проблем російської молоді, яку автор дуже реалістично, без прикрас подає на осуд читачеві.

Отже, аналіз рецепції романів Є. Альохіна свідчить про двоякість сприйняття реципієнтами його творчості, яка на думку одних – не варта уваги, а на думку інших – не позбавлена освітньої та пізнавальної вартості. Проте, Є. Альохін є виразником ідей покоління 2000-х, що є важливим матеріалом для дослідження сучасного російського молодіжного роману в контексті теорії літератури та порівняльного літературознавства.

Література

1. Айрапетян В. На границе границы [Електронний ресурс] / В. Айрапетян. – Режим доступу : http://www.natsbest.ru/airapetian10_alekhin.htm.
2. Алехин Е. Третья штанина: повести и рассказы / Е. Алехин. – М. : Эксмо, 2011. – 320 с. – (Открытие. Современная российская литература).
3. Антоничева М. Младенец-хипстер [Електронний ресурс] / М. Антоничева // Октябрь. – 2011. – № 7. – Режим доступу : http://jinlib.tverlib.ru/2011/10/blog-post_2608.html.
4. Дописи користувачів на тему : «Евгений Алехин. Рецензии на книги». – Режим доступу : <http://www.livelib.ru/book/1000470978>.
5. Клыкова А. Евгений Алехин. Парень с кемеровского двора [Електронний ресурс] / А. Клыкова. – Режим доступу : <http://shuum.ru/articles/834>
6. Копистянська Н. Відставання у часопросторовому розвитку жанру, сприйняття і визначення цього розвитку (огляд на прикладі роману XIX і XX століть) / Н. Копистянська // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного ун-ту ім. В. Гнатюка [За ред. д.ф.н. Поплавської Н. М.]. – Тернопіль: ТНПУ, 2009. – Вип. 27. – С. 261–270 с.
7. Лексикон загального та порівняльного літературознавства. – Чернівці: Золоті литаври, 2001. – 636 с.
8. Нечаев А. Евгений Алехин [Електронний ресурс] // Блог Нечаева. – 2011. – 21 января. – Режим доступу : <http://newslab.ru/blog/359589>.
9. Прилепин З. Поколение БМП – «Без Меня Поделили» [Електронний ресурс] / З. Прилепин // Новая газета. – 2011. – № 107. – 26 сентября. – Режим доступу : <http://www.novayagazeta.ru/arts/48672.html>.
10. Хасавов А. Быть самим собой [Електронний ресурс] / А. Хасавов. – Режим доступу : <http://litlive.ru/topics/recenzii/viewpost/1590.html>